

■ ■ ■ FOGALOMTÁR ■

- abgang** *(német)* Elmenetel, kimenetel. Így nevezik a színész vagy énekes hatásos távozását a színpadról. Abgangmondat: hatásos, csattanós, tapsot provokáló mondat, mielőtt a színész távozna a színről.
- abszurd** *(latin)* Eredetileg képtelen, lehetetlen és értelmetlen. Logikai értelemben: ami ellenmondásos, a gondolkodás törvényeivel ellentétes. A XX. századi művészet, főként a drámairodalom és színházművészet fontos irányzata, amely a lét értelmetlenségét, a világtörvények megismerhetetlenségét, az ok-okozati viszonyok felbomlását fogalmazza meg. Ionesco a következőképpen határozta meg a felfogását a kifejezésről: „Abszurd az, aminek nincs célja... Az ember elszakadt vallási és metafizikai gyökereitől, és ezért elveszett; minden cselekvése értelmetlen, abszurd, fölösleges lesz.”
- abszurd dráma** *(antidráma)* A második világháború után létrejött drámai irányzat, megteremtői – Beckett, Adamov, Ionesco, Genet – a társadalmi létet abszurdnak, az embert tehetetlen lénynek tekintik. Ennek ábrázolására újszerű dráma és színpadtechnikát hoztak létre. Az abszurd dráma úgy igyekszik kifejezni az emberi állapot értelmetlenségének és a racionális megközelítés alkalmatlanságának érzetét, hogy nyíltan szakít a racionális megoldásokkal és a logikus gondolkodással.
- adaptáció** *(latin)* Irodalmi átalakítás, átdolgozás. Színpadra alkalmazás.
- burleszk** *(olasz, burla 'tréfa, móka')* Többjelentésű fogalom, a színháztörténet során különböző játéktípusok elnevezése, de ma leginkább olyan bohózatfajtát jelöl, amely képtelen helyzetekre, torzításokra, kiélezett helyzetkomikumokra épít. Szélsőségesen nyers komikus eszközöket alkalmaz. A hősök esetlenek, irreálisan viselkednek, és ebből bonyodalmak adódnak. A film egyik első önálló, nagyhatású műfaja. Jellemzően némafilmes műfaj, a hangosfilm megjelenésével szinte teljesen eltűnik. Lényege a geg, a komikus mozgóképi ötlet, amely újra és újra továbblendíti a mindig fergeteges iramú cselekményt. A burleszk kedveli a pergő cselekményt, a hajszát, az összecszeréléseket, a verekedéseket. Humora sokszor vad, abszurd, a képtelen jelenetekben

- gyakran gyermeki romboló ösztönök szabadulnak fel. A burleszkkfilmben sok a trükk (gyorsítás, lassítás, a mozgásirány megfordítása) és a rőtönzés.
- dialogus** *(latin)* Párbeszéd. A színpadi alakok közti érintkezés eszköze, két (vagy több) személynek egymással folytatott beszélgetése, mely a színpadon megjelenő műben cselekvésértékű.
- dikció** *(latin)* Színészi beszéd. A szöveg előadásmódja, színészeileg megformált szövegmondás. Az akció (cselekvés, mozgás, gesztus) mellett a színészi kifejezés legfontosabb eszköze. A dikció a szöveg drámai jellem és helyzet által meghatározott interpretációja.
- dramaturgia** *(görög)* A színjáték belső törvényeivel, szerkezeti felépítésével és színpadi hatásával foglalkozó tudomány. Meg szoktak különböztetni elméleti és gyakorlati dramaturgiát. Az elméleti dramaturgia (Lessing vezette be ilyen értelemben a fogalmat) leíró és magyarázó módszerrel kutatja a színművek szerkezeti törvényeit a színpadi előadással való összefüggésben. Gyakorlati dramaturgián a dramaturg tevékenységét értjük, amely egy drámának a színszerűvé tételére, színpadi előkészítésére irányul.
- életjáték** A játszók életének, élményeinek színjátékká formálása, ahogy az a különböző improvizációkban megjelenik.
- entrée** *(francia)* Belépő. Eredetileg az énekes bemutatkozó áriája. Később a színész első megjelenése, lehetőleg minél hatásosabb bejövetele. Még általánosabban: minden színre lépés egy előadásban.
- etűdjáték** *(francia)* Eredetileg az etűd vázlat, tanulmány, rövid kompozíció. A színpadi etűd rövid cselekményű improvizált vagy bepróbált jelenet. Az etűdjáték improvizációk során megszülető jelenetekből összeállított előadás.
- figura** *(latin)* Színpadon megjelenített személy. Színészi eszközökkel megmutatott jellem. A figura lehet az író által elképzelt alak (akit a próbák során kelt életre a színész), illetve megteremtődhet az improvizációkban, a játék során.
- fórumszínház** A drámapedagógia ezt az elnevezést használja, amikor egy kérdést több szempontból vizsgálunk dramatikus

módszerrel. Egy jelenetet a nézők közül bárki bármelyik pillanatban megállíthat, és a főhős szerepébe lépve eljátszhatja saját ötletét, kipróbálhatja elgondolását. Előfordulhat, hogy a játészó-néző beavatkozásával, ötleteivel, stratégiájával módosítja a főhős viselkedését, cselekedeteit és szavait, és ennek megfelelően változik a jelenet cselekményének menete.

gesztus Taglejtés, kifejező kéz, vagy karmozdulat, a színész egyik legfontosabb kifejezőeszköze. A gesztus a kommunikáció, a közlés egyik eszköze. Általában a gesztust a beszéd kiegészítőjeként, a mondanivaló hangsúlyozására, kiemelésére, illetve ellenpontosására használják, de előfordul a szöveget helyettesítő színészi gesztus is. A színpadi gesztus a színész és a nézők közötti távolság miatt erőteljesebb lehet, mint amilyent a valóságban használunk.

karakter (görög) Jellem. A színpadi alakok emberi-társadalmi lehetőségeit meghatározó tulajdonságok összessége. Nem azonos a hétköznapi értelemben vett jellem fogalmával: a színpadon a jellem az egész figurát átfogja, nemcsak pszichológiai készségeit, hanem társadalmi, szociális meghatározottságait is. Ugyanakkor a karakter (jellem) nem azonos a típussal, ami egy általánosabb érvényű esztétikai, filozófiai fogalom. A színpadi jellem leginkább cselekedeteiben mutatkozik meg.

konfliktus (latin) Összeütközés, ami létrejöhet egyes személyek, ellentétes csoportok között, de keletkezhet a hős lelkében is. A klasszikus drámáknál a konfliktus a cselekmény mozgatója. A polgári dráma, a modern dráma, az abszurd stb. ismeri a konfliktus nélküli cselekményt, drámát.

mimika (görög mimosz) Arcjáték. Színészi kifejezőeszköz. Kiemelheti, árnyalhatja, helyettesítheti a színészi dikciót és akciót.

mise en scène (francia, ejtsd: miz an szen) Színre hozás, jelenetezés: rendezés. A színházi kifejezőeszközök (pl. térhasználat, mozgás, világítás, zene) összessége.

panel (színészi) Előre kipróbált, eleve kész színészi megoldás. Forrása lehet mások játéka, általános színészi közhelyek, illetve régebben bevált saját megoldás. A színészi

- paneleket a figura, a helyzet, a cselekmény sajátosságaitól függetlenül hívja elő a játszó, ezért jelentése általánosan semmitmondó.
- parodisztikus** (görög–latin) Az adott jelenség (figura, helyzet, műfaj, társadalmi sztereotípa stb.) sajátosságait, jellemzőit, el-
lentmondásait felnagyító, kigúnyoló művészi eljárás.
- replika** (francia) Felelet. Talpraesett, csattanós válasz, visszavágás.
- stilizált** (latin) Művészeti eljárás: művészi általánosítás, elvonatkoztatás. Leghangsúlyosabban a szimbolikus-allegorikus művészetekben jelentkezik, de többé-kevésbé (szükségszerűen) stilizált minden színházi kifejezés.
- szabályjáték** A drámás játékok azon válfaja, amelyben világos, egyértelmű szabályok határozzák meg a résztvevők tevékenységét.
- szituáció** (latin) Színpadi helyzet. Azon körülmények összessége, melyek a színpadi hőszöket, elhatározásokra, tettekre vagy tettek elmulasztására bírják. A cselekmény és a jellemek által kialakított pillanatnyi feltételek összessége; azok a körülmények, melyek a cselekmény további folyamatát meghatározzák.
- tréning** (angol). Színházi tréning. Előgyakorlat, felkészülés. A színészi készségek elsajátítását célzó tevékenység. Kapcsolódhat egy készülő produkcióhoz, de lehet általános jellegű is, amelynek célja a színészi alkotás lehetőségeinek, a kifejezőerőnek, a játék hatásosságának, a játékosok együttműködési készségének, a színjáték hitelességének fejlesztése.